

Kritik ve Analitik Düşünme

Yazar: Cathy Dantec

Bu kitapçığın içerdiği bilgi ve aktiviteler şu konularda size yardımcı olacaktır:

- Kritik düşünmenin ne anlama geldiği hakkında farkındalığınızı artırmak.
- Kritik analitik düşünmenin neleri içerdiğini anlamak.
- Kritik düşünmenin tekniğini anlamak.
- Kritik analizin uygulanmasını pratik etmek.

A. Giriş

Kritik düşünme, kolay elde edilebilecek bir yetenek değildir. Esasen, okul hayatından üniversite ortamına geçen öğrenciler tarafından kritik ve analitik düşünmenin uygulanabilmesi kendilerinden talep edilen en zor şeylerden biri olarak görülür. Öğrencilerin bu yeni zihni aktiviteyi uygulayabilmede yaşadıkları güçlük, bu faaliyetin beyinlerinin normalde kullanmadıkları kısmını çalıştırmalarını gerektirmesi ile açıklanabilir.

Herkes tarafından bilindiği üzere, günlük hayatlarımızda biz insanlar beynimizin yalnız yüzde onluk bir kısmını kullanırız. Albert Einstein'ın meşhur bir sözü vardır: Eğer beyinlerimizi tam kapasite kullanabilseydik hepimiz dahi olabilirdik. Psişik güçleriyle takdir toplayan, zihin gücüyle metal bir kaşığı bükebilmesiyle ünlü bir gösterici olan Uri Geller de şunu ifade etmiştir:

"Zihnimiz olağanüstü, inanılmaz yetenekleri gerçekleştirebilecek kabiliyettedir, ne var ki onu tam kapasite kullanmıyoruz. Aslında, çoğumuz beynimizin olsa olsa yüzde 10 kadar az bir kısmını kullanıyoruz. Geri kalan yüzde 90'lık kısım ise el değmemiş bir potansiyel ve keşfedilmemiş yeteneklerle dolu, bu da zihinlerimizin tam kapsamıyla değil çok sınırlı bir şekilde işlediği anlamına geliyor. Bence, eskiden insanlar zihinleri üzerinde tam bir kontrole sahipti. Çünkü hayatta kalmak için bunu yapmaları gerekiyordu, bugün ise dünya çok yönlü ve karmaşık bir hale geldi ve dolayısıyla bir zamanlar sahip olduğumuz yeteneklerin çoğunu unuttuk."

(Geller, 96)

Bu iddia, bazı insanların sahip olduğu psişik güçlere de açıklık getiriyor. Bu insanlar, çoğumuzun beyninde atıl vaziyette bekleyen bu muhteşem potansiyeli açığa çıkartabilmişlerdir. İşte aynen bunun gibi, kritik düşünmeyi geliştirmek de beynimizin uzun zamandır kullanmadığımız bölümünü tetiklemeyle ilgili bir faaliyettir. Dolayısıyla, kritik düşünememe durumu psikolojik bir bakış açısıyla açıklanabilir: Öğrencilerin içinde buldukları ortam, beyinlerinin bu özel yeteneği geliştirmesine el vermemektedir.

Sizce kritik düşünebilen biri olmak ne demektir? Kritik düşünmek neleri gerektirir? Beyin gücü mü, fitri kabiliyet mi, bilgi mi, özel teknikler mi?

Kritik düşünebilen biri olmak

Yazımın girişini ilgiyle okumuş ve rahatlatıcı bulmuş olabilirsiniz. İlgile okumuşsunuzdur, çünkü kritik düşünmeyi hayatımıza geçirmenin zorluğu uzmanlar tarafından psikolojik nedenlere dayandırılıyor. Rahatlamışsınızdır, çünkü bu, sorumluluğun doğrudan size ait olmadığı anlamına geliyor, sizin kontrolünüz dışındaki çevresel faktörlerin buna sebep olduğu ileri sürülüyor.

Bununla birlikte, öne sürdüğüm iddia size şaşırtıcı gelmiş de olabilir. Giriş paragrafımın içeriği hakkında şüphe duyduysanız ve geçerliliğini sorguladıysanız, kritik düşünebilme yeteneğine sahip olduğunuzu göstermiş oldunuz.

Argümanımı sorgulama konusunda tamamen haklıydınız. Öncelikle, her ne kadar oldukça yaygın bir kanı olsa da, beynimizin yalnızca yüzde onunu kullandığımızı dair hiçbir kanıt yoktur. Dahası, bu iddiayla kritik düşünme arasında bir alaka da yoktur.

Bu iddia ("ten-per-cent myth" (yüzde on miti) yazarak bulabilirsiniz) ve diğer şehir efsaneleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için şu internet sitesini ziyaret edebilirsiniz: <http://www.snopes2.com/>

Şimdi giriş paragrafına geri dönün ve bir kez daha okuyun. İddiamı güvenilir kılmak için ne gibi olgular kullanmışım? Kritik düşünebilen bir okuyucu hangi hususları sorgulayabilir?

Metne inandırıcılık hissi veren özelliklerden bazıları şunlardır:

- Stil ve bıraktığı izlenim açısından iyi bir dil kullanmak.
- Argümana bilimsel bir bakış açısı sunmak.
- "Yaygın kabul gören görüşe göre" gibi bir girişle başlamak ("Herkes tarafından bilindiği üzere").
- Uzmanlara atıfta bulunmak (Albert Einstein).
- Tanınmış insanlardan alıntılar yapmak (Geller).
- Mantıksal ilişkiler kurmak için bağlaçlar ve deyimler kullanmak (bu da açıklıyor, benzer şekilde, dolayısıyla).

Ancak, kritik düşünen bir kişi görünenin arkasına bakmayı ve aşağıdaki hususları sorgulamayı bilmelidir:

- Bazı kelimeler (ünlü, takdir toplayan, muhteşem) gerçeklerin olduğu gibi kabulü yerine okuyucuların duygusal tepkilerini çekmeyi amaçlıyor.
- Beynimizin sadece yüzde onunu kullandığımız iddiasını desteklemek için hiçbir bilimsel kanıt sunulmuyor.
- Argümanın önerme kısmı gerçek verileri değil okuyucunun tahminlerini ve beklentilerini temel alıyor. Yüzde on miti cazip bir iddia olduğu için oldukça yaygındır. Potansiyel olarak hepimizin bir dahi olduğu fikri kimin hoşuna gitmez ki?
- Albert Einstein'ın sözü kanıt olarak sunuluyor. Fakat bu sözün kaynağı belirtilmiyor. Einstein bu sözü nerede ve ne zaman söylemiş? Einstein'a atfedilen bu yorum hiç bir yerde kaydı bulunmayan bir başka popüler söylenti.
- Uri Geller'in şöhreti argümana ağırlık katmak için kullanılıyor ve konu üzerine otorite sahibiymiş gibi sunuluyor. Burada en az iki sorun göze çarpıyor. Birincisi, Geller beyin konusunda uzman olmadığı için konu üzerinde otorite sahibi biriymiş gibi lanse edilemez. İkincisi de, bu işten para kazandığı için insanları iddiasına inandırmasında kendi çıkarlarının da söz konusu olduğunu unutmamak gerekir.
- Bazı öğeler arasında alaka kurulması mantıklı değil. Psikik güçlerle kritik düşünme arasında kurulan benzerlik tamamen benim uydurmam. Bu sebeple, kullandığım "dolayısıyla" bağlacı aslında uygun bir bağlaç değil. Bağlantılar kurulmuş olsa da muhakeme (daha ilk önermeden itibaren) kusurlu olduğu için argümanın geçerliliği yok.

Bu da kritik düşünebilen biri olmanın iki unsur içerdiğini gösteriyor:

- Size sunulan herhangi bir bilginin doğruluğunu sorgulamaya teşvik eden şüpheli bir yaklaşım.
- Doğru soruları sormanızı ve sonuçları değerlendirmenizi sağlayan bir teknik.

Kritik düşünebilme: Şüpheli bir yaklaşım edinmek

Bir şey okurken ya da dinlerken şüphelenmenizi engelleyen pek çok neden olabilir. Akademik bir çalışma okurken yazılanları sorgusuz sualsiz kabul etme eğiliminde olabilirsiniz. Mesela, büyük ihtimalle bu kitapçığı okumaya başlarken gayet iyi niyetliydim ve kandırılmayı beklemiyordunuz. Öne sürülen argüman kişisel fikirlerinizi, "içinizden geçenleri" yansıtıyor olabilir, ya da hoşunuza gidiyor olabilir. Sizden daha bilgili bir kişinin bakış açısını eleştirmek için kendinizi yeterli görmüyor olabilirsiniz.

Unutmayın ki kritik düşünmek olumsuz düşünmeyi ya da bir düşünceyi aşağılamayı gerektirmez. Kritik düşünme, konunun olumlu ve olumsuz taraflarını değerlendirmekten, olaya objektif bir açıdan bakabilmek için güçlü ve zayıf yanları tanımlamaktan ibarettir.

Kritik düşünüp karar vermek sadece akademik çalışma yapanların ihtiyaç duydukları bir husus değildir. Pek çok farklı durumda kritik düşünme becerilerine sürekli ihtiyaç duyarız. Kritik düşünme, günlük hayatımızı etkileyen olaylar hakkında bilinçli karar vermemizi sağlar. Bu konuda aklınıza bir örnek geliyor mu?

Yeni bir şey satın almak, zamanınızı planlamak ya da insanların davranışlarını anlamak gibi olay veya durumlarla karşılaşmışsınızdır. Hepimiz pratikte, bir olay olduğunda durum değerlendirmesi yapabilme ve farklı ihtimalleri göz önüne alabilme yeteneğine sahibiz. Şu bir gerçek ki, dikkate alınması gereken etmenler bağlama göre ne kadar çeşitlilik gösterirse gösterebilir bunu yapabilme kabiliyeti her zaman aynı kalır. Dolayısıyla, kilit nokta aynı yeteneği akademik çalışmamıza da uygulayabilmekten geçiyor. Bunun için, akademik bir çalışma söz konusu olduğunda kritik ve analitik olmanın ne anlama geldiğini bilmeniz gerekiyor.

ÖZET

Özet, bir çalışmanın ana noktalarını, sonuçlarını ve değerlendirmelerini kısaca özetleyen bir bölümdür. Özet, çalışmanın içeriğini hızlıca anlamak için önemlidir. Özet, çalışmanın ana noktalarını, sonuçlarını ve değerlendirmelerini kısaca özetleyen bir bölümdür. Özet, çalışmanın içeriğini hızlıca anlamak için önemlidir.

Söz

Söz, bir konuşma veya yazıya verilen bir isimdir. Söz, bir konuşma veya yazıya verilen bir isimdir. Söz, bir konuşma veya yazıya verilen bir isimdir. Söz, bir konuşma veya yazıya verilen bir isimdir.